

BOLDOG BÉKEID

„Mégis győztes, mégis új és magyar”
(Ady)

Előző cikkünkben a televízió „Boldog békeidők” sorozatának 6. adásához kapcsolódva az egyes társadalmi rétegek életmódjáról és az életformaváltozás legjellemzőbb mozzanatairól számoltunk be. Mai cikkünkben a sorozat 7. adása nyomán a Németh G. Béla és Pók Lajos irodalomtörténésszel, valamint Németh Lajos művé-

Pest-Buda már a reformkorban, majd még inkább az egyesített Budapest az ország kulturális központja volt. Központ, ahová minden összefutott, de ahonnan még kevés új indul ki; nagyváros, amely inkább otthont adott a vidéki Magyarországnemesi romantikus vagy népies-nemzeti hagyományának, semmint, hogy maga teremtette, ihlette volna az alkotó szellemet. A népies-nemzeti irányzat tisztaságán Gyulai Pál örködött, egyszerű szépségét Arany csillantotta meg a Múzeumkert vagy a sziget őszi napfényében, a romantika kései gyümölcsei Jókai svábhegyi kúriájában érettek meg. Mikszáth a forgalmas belvárosi szerkesztőségekből indult el, de a jó palócok, a kiháló táblabírák és a könnyelmű dzsentrivi világot hozta vissza Budapestre, amelynek polgáraitól csak egy regényben szólt, ott is csúfondárosan.

A vidéki kultúra otthona — a hagyományos eszmények uralma

Nem mintha a kiegyezés időszakában nem bontakoztak volna új irányok, új tehetségek. Arany László, majd utána egy egész nemzedék próbált áttörni új, polgári eszmékkel, az önismeret keserűbb ízeivel és egyetemesebb szemhatárával — de végül is a közönybe fulladt. A közönség Aranyt tisztelte, Jókait olvasta — ha egyáltalán irodalmat olvasott. A „történelmi középosztály”, amely egy emberöltővel azelőtt még az európai és a megújult magyar kultúra lelkes olvasója, megértője, pártfogója volt, lassacskán megfogyatkozott és megfáradt. A kiegyezés utáni negyedszázadot a kultúra minden területén a hanyatlás, az akademiizmus*, a múlt nagyságát idéző

historizáló ízlés, a reformkori nagyok utánzása: az *epigonizmus* jellemezte.

Nem mintha a hagyományos kultúra tisztaságában nem születtek volna színvonalas alkotások: a különböző történelmi stílusokat felelevenítő középületek — a Sugárúton és a Körúton, továbbá a Várpalota és az Országház —, s ezeket ne ékesíthették volna történelmi freskók, a tereket klasszicizáló szobrok. Vagy nem születtek volna olyan európai rangú művek, mint Munkácsi képei, Erkel operái. Csak új értékek, a századvég emberét, a polgári világ eszményeit, súlyos konfliktusait feltáró realista alkotások alig termettek a kiegyezés utáni „boldog békekorszak” illúzióvilágában. Ami egyetemes érték volt a korban, azt a művelt felső rétegek, a főváros félig még német nyelvű polgárai külföldről, Bécsből, Münchenből, Párizsból vették át: Wagner zenéjét, Párizs festészetét és irodalmát, Bécs építészetét és tehetséges fiatal muzsikusat: Gustav Mahlert, az éppen hogy megnyílt Opera élére. E magas kultúra élvezői, megértői azonban a vagyonos és művelt rétegeknek is csak töredékét alkották.

A nagy fogyasztóközönség, az „úri középosztály” és a kispolgári rétegek művelődési igényét egy töről fakadt, egymást kiegészítő három „műfaj”: a népszínmű, a magyar nóta és az anekdota elégítette ki. Ez a közönség nem a Nemzetit, hanem a Népszínházat kedvelte, nem az Operaházban Wagnerrel, hanem a kávéházban a cigánnyal szórakozott, nem a Petőfi Társaság Koszorújának versezetein borongott, hanem Ágai Adolf Borsszém Jankójának adomáin derült. Mahler első szimfóniájának bemutatóját, amellyel éppen Budapesten lépett a világ elé, részvétlenség fogadta. Mahler nem versenyezhetett Strauss Cigánybáró-